

receiver of the letter, through the usage of the language units with positive meaning, the usage of the Attributes and Adverbs of the Superlative degree of comparison, through the usage of the intensificators and the creation of the deictic fields in the text. The pragma-communicative component of the text on the syntactical level is realized by the dominant usage of statements and questions, by the usage of the Conditional sentences and sentences with the Present Perfect, Present Continuous, Future Indefinite Tense. The prospects of further investigation are underlined in the given work.

Key words: addressor, addressee, text, discourse, illocutive force.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Недайнова І. В.

УДК 81'255.4:821.111 Висоцький

О. С. Клименко, Н. І. Климова, Т. В. Максимова

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ
ВОЛОДИМИРА ВИСОЦЬКОГО З ЦИКЛУ
«АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС» НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ**

Останнім часом зростає увага і зацікавленість сучасної лінгвістичної і перекладознавчої науки до проблематики адекватного перекладу поетичних творів відомого російського поета ХХ століття Володимира Висоцького з циклу про «Алісу в Країні чудес». Дана тема висвітлює проблеми перекладу оказіональних слів та виразів, а також проблему перекладу на англійську мову трансформованих фразеологічних одиниць, якими рясніють твори Висоцького. Актуальність даного питання полягає в тому, що Висоцький створив свої твори з даного циклу, опираючись на казку англійського письменника Льюїса Керролла. Вірші Висоцького ґрунтуються на каламбурах, фразеологічних трансформаціях, оказіоналізмах. Але дані твори мають глибокий підтекст, який може розпізнати лише наш співвітчизник. Ще один факт актуальності даної статті полягає в тому, що існує мало перекладів віршів Висоцького про «Алісу» англійською мовою.

Проблемами перекладу творів Володимира Висоцького на англійську мову займалися такі перекладачі, як О. Вагапов, Л. Пургіна, С. Рой, Г. Токарев, В. Чистяков тощо. Кожний з цих перекладачів зробив чимало перекладів віршів Висоцького, але проблем перекладу творів з циклу про Алісу майже ніхто не торкнувся. Питанням інтертекстуальності в поезії Висоцького займалися М. Антонова, В. Ізотов, Т. Ковальова, М. Рудник. Детально проблему трансформованих фразеологічних одиниць досліджувала Н. Малишева.

Існує незначна кількість перекладів творів В. Висоцького про «Алісу в Країні чудес» англійською мовою. Як бути перекладачу, коли існує оригінальний твір на англійській мові та оригінальні твори на російській, образи яких запозичені з першого. Казка Керролла насичена великою кількістю стилістичних прийомів, серед яких на перший план виходять каламбури та okazіоналізми. Твори Висоцького мають вже суто російський підтекст та такі прийоми, які є характерними саме для російської мови. Наше завдання полягало в тому, щоб повернути англійцям казку їх співвітчизника, але вже крізь призму російського поета.

Одним з найважливіших завдань нашого дослідження є збереження авторської ідеї та його індивідуальності. Перекладач повинен відректися від суб'єктивного мислення щодо оригінального твору, але у той самий час зробити такий переклад, який би відтворював враження, яке залишив по собі оригінал. При перекладі, по можливості, необхідно зберегти усі стилістичні та поетичні прийоми, використані автором. Метою даної статті є дослідження проблеми перекладу творів з циклу про Алісу на англійську мову та знаходження адекватного варіанту перекладу оригіналів, які містять такі явища, як інтертекстуальність, гра слів, okazіоналізм, персоніфікація, трансформовані фразеологічні одиниці.

Казка «Аліса в Країні чудес» написана більше ста років тому прекрасним письменником Льюїсом Керролом. Але, де знаходиться ця країна Чудес? Все дуже просто – уві сні. Все, що було описано в книзі, маленькій Алісі наснилося. Але Льюїс Керрол виявив дивовижну країну у своїх думках. Це казка про гру розуму. «Думайте!» – ось що хотів сказати автор своїми надзвичайними розповідями. [1, с. 13]

У 1976 році вийшла музична казка «Аліса в Країні чудес» на слова та музику Володимира Висоцького. Його праця над творами тривала майже два роки. Відомо, що спочатку Висоцький хотів відмовитися від такої задачі, покладеної на нього: «там якісь другі, треті смисли – як кажуть радянські цензори – «неконтрольований підтекст». Крізь переклад до глибини не продерешся – треба розуміти мову оригіналу, а ще краще – народитися англійцем.» [2] Зараз вже можна зробити висновок, що усі твори, написані Володимиром Висоцьким до казки, стали згодом популярними та улюбленими не лише серед дітей, але й серед дорослого покоління.

У свій час твори Володимира Висоцького до «Аліси в Країні чудес» вважалися антирадянськими. Але на це були свої підстави. Як відмічали оглядачі відомого видавництва, розхвалюючи поєднання музики та віршів Висоцького: в «Алісі» йому вдалося переступити власну планку, працювати в діапазоні від дитячої абсурдної пісні до жорсткої соціальної сатири [2]:

*Падайте лицами вниз, вниз, –
Вам это право дано,
Пред королем падайте ниц
В слякоть и грязь - все равно!*

*Нет-нет у народа не трудная роль:
Упасть на колени - какая проблема!
-За все отвечает король,
А коль не король, то тогда - королева!*

[3, с. 178]

(В. Висоцький «Королевское шествие»)

*Bow your heads lower and lower –
This right in full you have,
Kiss the ground when king stands over*

*No matter how muddy it is or wet!
Yes, the nation has a simple role:
It's not a problem to drop down on
knees! –*

*Because a king is responsible for all,
But if isn't he, it would be a queen!*

(Переклад наш – М. Т.)

Ідіоматичний вираз «упасть лицом в грязь», який розширюється лексемою *слякоть* набуває як прямого, так і переносного значення у даному творі. Контекст цього вірша двозначний. З одного боку мова йде про королівську армію – карткову колоду – яка належить королю та королеві Черв, і у даній ситуації вираз набуває прямого значення. З іншого боку, автор за допомогою образів казки висміює тодішній радянський уряд та людей, які сліпо підкорювалися всім вимогам та наказам устрою. Люди жили в обмежених умовах, майже нічого не знаючи про те, що відбувалося за межами їх країни.

Поруч із творами, що висміювали радянський устрій, вибудовувалися твори з глибинною філософською лірикою:

Вдруг будет пропасть - и нужен прыжок?

*What if an abyss you'll see – and leap
would be needed?*

*Струсишь ли сразу? Прыгнешь ли
смело?*[3, с. 147]

*Will you be frightened or bravely
jump?*

(В. Висоцький «Песня Кэрролла»)

(Переклад наш – М. Т.)

А іноді дивовижним чином Висоцький сплавляв воедино і перше, і друге:

*Много неясного в странной
стране –*

*Можно запутаться и
заблудиться...*

Даже мурашки бегут по спине,

*You can get lost and confused at one
moment –*

*In this strange land with a lot of
obscurities... And it makes you feel
creepy all over,*

*Если представит, что может
случиться... [3, с. 147]*

(В. Висоцький «Песня Кэрролла»)
*When you imagine the scene that
could occur!*

(Переклад наш — М. Т.)

Твори Висоцького із задоволенням сприймалися як дорослими, так і дітьми – кожний знаходив у них щось для себе.

Смажь колёса времени

Не для первой премии –

*Им ведь очень больно от
трения!*

Обижать не следует время.

*Плохо и тоскливо жить без
времени.*[3, с. 177]

(В. Висоцький «Песня об
обиженном времени»)

Do oil the wheels of time

Not for the sake of the first prize –

*The friction makes them a lot of
harm!*

And you shouldn't hurt time.

*It's so sad to live without it even
for a while.*

(переклад наш – М. Т.)

В оригінальному творі ми простежуємо таке стилістичне явище як персоніфікація, а саме слів «колёса» та «время». Це підтверджується такими реченнями: «*им ведь очень больно от трения!*» та «*обижают не следует время*». Ми намагалися також зробити на цьому акцент та зберегти цей стилістичний прийом при перекладі на англійську мову. Мета перекладача – зробити переклад твору так, аби він був максимально наближений до оригіналу та зберегти усі авторські особливості, а головне – його задум.

В останньому рядку при перекладі ми опустили один прислівник, задля кращої ритми. Але у той час трохи змінили зміст рядка: *It's so sad to live without it even for a while!* дослівно можна перекласти, як «*як сумно жити без нього навіть якусь мить*». В оригіналі це речення звучить так: «*плохо и тоскливо жить без времени*». На нашу думку, переклад *even for a while* продовжує задум автора, що погано та сумно жити без часу, та, ніби маючи на увазі, що ми завжди, кожної миті життя, маємо потребу у часі.

Наступний приклад містить **оказіоналізм**, створений самим Висоцьким.

Название **крохея** от слова «кроши»,

От слова «кряхти», и «крути», и «круши».

Девиз в этих матчах: «*Круши, не жалеи!*»

Даёшь королевский **крохей!**» [3, с. 179]. (В. Висоцький «Королевский крохей»)

The name of **crockey** has come from the «crumble»

And «clamour», and «cry», and «crack»

The motto of matches is «*Let's crumble, not spare!*»

Let there be a royal **crockey!**» (Переклад наш М. Т.)

У Керролла був *крокет*, але у Висоцького – *крохей*. Ця назва походить від слів «*крокет*» та «*хокей*», який популярний в Росії та Україні. Слово *крохей* є автосемантичним. При перекладі ми застосували той самий прийом злиття слів, що й Висоцький, тому *крохей* став у нас *srockey*. При перекладі лексем, таких як «кроши, кряхти, крути, круши» ми взяли за основу таке явище в стилістиці як ономаіопея, тобто звуконаслідування. Але при цьому ми дібрали такі слова, котрі мають схожий зміст «crumble, clamour, cry, crack».

У 1967 році французька дослідниця Юлія Крістева ввела новий термін – інтертекстуальність. Він був уведений для визначення спектру міжтекстових відносин та постулює, що будь-який текст є складовою частиною широкого культурного тексту [4, с. 7]. У творі, особливо художньому, завжди присутні відсилки, алюзії, цитати. Таким чином, текст існує за рахунок багатьох інших попередніх текстів.

А если рискнуть, а если впустишь,

То – выпустит ли обратно?

Вопрос посложнее, чем "быть или не быть?"

Решают лягушата. [3;170]

(В. Висоцький «Песня лягушонка»)

And if we would try and let somebody in,

Shall we let him out or not?

*An issue much harder is raised
by the frogs,*

*Than the question of
Shakespeare's Hamlet.*

(Переклад наш – М. Т.)

Інтертекст помітно одразу у даному уривку. «*Быть или не быть*» – відомий вислів з трагедії «Гамлет» Вільяма Шекспіра. У даній ситуації використання цієї цитати набуває комічного ефекту, хоча в оригінальному значенні вона має глибоку філософську ідею. У нашому перекладі, як можна помітити, ми не використали оригінальну цитату «to be or not to be». При перекладі ми застосували такий стилістичний прийом, як перифраз, тому даний вислів перетворився в нас у «*the question of Shakespeare's Hamlet*» – «*питання шекспірівського Гамлета*». Так як твори перекладаються на англійську мову, ми вважаємо, що англомовний читач має зрозуміти, яке питання мається на увазі.

Не важко помітити, що майже кожний рядок Висоцького містить каламбур, що ґрунтується на розщепленні стійких виразів. Це явище називається трансформацією фразеологічної одиниці, або розщеплення ідіоми. У шістдесятих роках ХХ століття дослідники відмічали «*патронімічний вибух*» – тяжіння до гри слів, до каламбурного зближення різних за значенням, але близьких за звучанням зворотів, до «обігрування» приказок та фразеологічних одиниць. [5, с. 15]

*На ком угодно шляпы хороши!
Так согласитесь, наконец, что
дело в шляпе,*

*Hat looks well on whoever you like –
So don't reject that essence is in the
hat,*

*Но не для головы, а для
души. [3;174]*

But not for head, and only for heart.

(Переклад наш – М. Т.)

(В. Висоцький «Шляпник»)

У цьому уривку ідіоматичний вираз «*дело в шляпе*» набуває прямого значення. В англійській мові існує еквівалент до цієї фразеологічної одиниці, що звучить як «in the bag», але у даному випадку образи ідіоми в англійській та російській мовах не співпадають. При перекладі ми втратили гру слів, прибігши до покомпонентного прийому перекладу «*essence is in the hat*».

Наступний приклад демонструє також використання трансформованої фразеологічної одиниці:

*Ах, проявите интерес к моей
персоне!*

*Why don't you show an interest in me?
You are the sleepyheads at all as I see.*

*Вы, в общем, сами – тоже
форменные сони.*

*And you sleep like a log without a
chance to awake!*

*Без задних ног уснёте – ну-ка,
добудись!*

*But this place is mine, don't try it to
take!*

*Но здесь сплю я – не в свои сони не
садись! [3, с. 175] (В. Висоцький
«Соня»)*

(Переклад наш – М. Т.)

У даному уривку Висоцький використовує фразеологічні одиниці, такі як «*уснуть без задних ног*» та трансформований фразеологізм «*не в*

свои сони не садись», який походить від прислів'я «не в свої сани не садись». Гра слів відбувається навколо слів *сони* та *сани*, значення яких зовсім різне, але звучання схоже. Нам вдалося зберегти наявність першої фразеологічної одиниці при перекладі, але, на жаль, при перекладі «*но здесь сплю я – не в свои сони не садись*» ми прибігли до такого методу перекладу, як описовий, а саме з втратою образності «*but this place is mine, don't try it to take*».

При перекладі на іншу мову не завжди вдається зберегти усі мовні та стилістичні прийоми, які використані автором оригіналу. Головною метою перекладача є збереження основного змісту та смислу твору, авторської індивідуальності та, по можливості, підтексту. Творчість Володимира Висоцького різнобарвна та багатогранна. Вона яка має величезне підґрунтя для досліджень не лише з точки зору перекладознавства, але й стилістики, лінгвістики, літературознавства тощо.

Список використаної літератури

1. Демурова Н. М. Льюис Керролл. Очерк жизни и творчества / Н. М. Демурова. – М. : Наука, 1979. – 211 с.
2. Вікіпедія – вільна енциклопедія [Електронний ресурс] / Вікіпедія. – Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/Алиса_в_стране_чудес/радиопьеса.1976.
3. Высоккий. В. Собрание починений : [в 4-х кн.] / В. Высоккий. – Кн. 3 // Странная сказка. – М. : Изд-во «Надежда-1», 1997.
4. Кузьмина Н. А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка / Н. А. Кузьмина. – Екатеринбург, Омск, 1999. – 178 с.
5. Вакуров В. Н. Фразеологический каламбур в современной публицистике / В. Н. Вакуров // Русская речь. – 1994. – № 3. – С 35 – 42.

Клименко О. С., Климова Н. І., Максимова Т. В. Особливості перекладу творів Володимира Висоцького з циклу «Аліса в країні чудес» на англійську мову

Дана стаття присвячена складностям перекладу поетичних творів Володимира Висоцького на англійську мову, написаних до відомого мультфільму «Аліса в Країні чудес» за мотивами однойменної казки Льюіса Керролла. У даній статті присутні авторські переклади уривків з творів В. Висоцького та їх аналіз. У роботі також аналізуються такі питання, як проблема перекладу трансформованих фразеологічних одиниць, okazionalizmів, каламбурів. Також простежується питання щодо інтертексту та підтексту, який було закладено автором у його поетичні твори.

Ключові слова: інтертекстуальність, okazionalizm, каламбур, персоніфікація, підтекст.

Клименко А. С., Климова Н. И., Максимова Т. В. Особенности перевода стихотворений Владимира Высоцкого из цикла «Алиса в стране чудес» на английский язык

Данная статья рассматривает сложности перевода поэтических произведений Владимира Высоцкого на английский язык, которые были написаны поэтом к известному мультфильму «Алиса в Стране чудес» по мотивам одноимённой сказки Льюиса Кэрролла. В нашей работе представлены авторские переводы отрывков из произведений В. Высоцкого и их анализ на украинском языке. В статье также анализируются вопросы, касающиеся проблемы перевода трансформированных фразеологических единиц, окказионализмов и каламбуров. Исследуется вопрос об интертексте и подтексте, автора в поэтических произведениях.

Ключевые слова: интертекстуальность, окказионализм, каламбур, персонификация, подтекст.

Klimenko O. S. Peculiarities of Translation into English of Vladimir Vysotsky's Verses from the Poetic Cycle «Alice in Wonderland»

The article considers the translational problems of Vladimir Vysotsky's works on cycle of «Alice in Wonderland» that was created on Lewis Carroll's tale motif of the same name. There are the author's translations of some extracts from V. Vysotsky's works and their analysis in the Ukrainian language. The questions of transformed idioms, occasionalism and pun have been analyzed. This article retraces the question about intertext and subtext that was put in the poetical works by the poet. The most important task of this study was to preserve the author's ideas and his individual style in the process of translating his verses into English. The complexity of this task consisted in necessity to make a back translation of L. Carroll's «Alice in Wonderland» in V. Vysotsky's interpretation and return this fairy-tale to the English through the prism of the great Russian poet. Special emphasis was made on the idiomatic essence of Vysotsky's style in touching upon the acute philosophical issues of modern life and trying to solve them.

Key words: intertextuality, occasionalism, pun, personification, subtext.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Фесенко Ю. П.